

## **20/2001. (III. 30.) OGY határozat**

### **a munkavédelem országos programjáról**

1. Az Országgyűlés megtárgyalta és elfogadta az országgyűlési határozat *mellékletét* képező munkavédelem országos programját (a továbbiakban: Program).

2. A Kormány a Program alapján, annak teljes tartamára évenkénti bontásban, első ízben legkésőbb a nemzetgazdaság 2001. évi munkavédelmi helyzetéről szóló tájékoztató jelentés megtárgyalásakor - a munkavállalók és a munkáltatók érdek-képviselői szerveivel együttműködve -, a központi költségvetés helyzetének lehetőségeire figyelemmel, a Program megvalósítására részletes intézkedési és ütemtervet dolgoz ki a feladatok, a felelősök és a szükséges eszközök, források meghatározásával.

3. A Kormány a Program teljesítéséről - időtartamának lejártát követően fél éven belül - az Országgyűlés részére tájékoztatót készít.

4. Az Országgyűlés e határozatával felkéri

a) a munkáltatókat és munkavállalókat, hogy tegyenek meg mindent a Programban megfogalmazott célok megvalósulásáért;

b) a tömegtájékoztató szervek vezetőit és munkatársait, hogy vállaljanak részt a Program megismertetésében és a munkavédelemre, egészségvédelemre, egészségfejlesztésre vonatkozó ismeretek terjesztésében;

c) a társadalmi és érdek-képviselői szerveket és az állampolgárokat, hogy lehetőségeik szerint működjenek közre a Program céljainak megvalósításában.

5. Ez a határozat a közzététele napján lép hatályba.

Melléklet a 20/2001. (III. 30.) OGY határozathoz

### **A munkavédelem országos programja**

A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény az állam feladatává teszi, hogy - a munkavállalók és a munkáltatók érdek-képviselői szerveivel egyeztetve - kialakítsa az egészség, a munkavégző képesség megóvására, a munkabiztonságra és a munkakörnyezetre vonatkozó országos programját, amelynek megvalósulását időszakonként felülvizsgálja. Ez a munkavédelem országos programja, amelynek - középtávú, öt évre szóló cselekvési rendszerként - célja a jelen munkavédelmi problémáinak megoldása és a jövő problémáinak megelőzése.

#### **1. A munkavédelem tartalma**

1.1. Az ipari fejlődés eredményezte az elmúlt században azt a felismerést, hogy a munkáltatónak fontos gazdasági érdeke fűződik a munkavállaló egészségének, biztonságának megóvásához. A műszaki és társadalmi fejlődéssel a dolgozót fenyegető kockázatok nem csökkentek, hanem éppenséggel sokasodtak, miközben a gazdaságilag fejlett országokban az ember egyre többre értékeli az egészségét, biztonságát, jó közérzetét.

A munkakörnyezet a legveszélyesebb emberi környezet, amelynek károsító kockázata 1-3 nagyságrenddel magasabb más környezetekénél. A kockázatok különféle formákban jelennek meg, a veszélyes gépektől kezdve a veszélyes anyagokon át egészen a munkakörnyezet lelki és szociális tényezőiig, ideértve a rossz munkaszervezést, a szociális és higiénés ellátás hiányosságait, a munkahely emberi tényezőit is.

1.2. Napjainkban az Európai Unió területén évente mintegy 10 millió munkabaleset következik be, a halálesetek száma pedig meghaladja a tízezret. (A halálos munkabalesetek 100 000 dolgozóra vetített gyakorisági mutatója északról délre haladva fokozatosan emelkedik 2-től 10-ig. A férfiak baleseti aránya háromszorosa a nőkének, halálozási arányuk pedig tízszerese.)

A foglalkozási megbetegedések okozta halálozásokról világszerte nincs megfelelő pontosságú statisztika (a világon évente 60-150 millió új foglalkozási megbetegedést regisztrálnak). Ennek oka - egyebek között -, hogy a betegségek egy része hosszú, esetenként több évtizedes lappangási idő után

jelentkezik és nem derül ki annak foglalkozási eredete. Ezzel együtt a legmértéktartóbb becslések szerint a halálos kimenetelű daganatos betegségek 4%-a foglalkozási eredetű. Ez évente a világon több százezer, Magyarországon mintegy 1200-1400 munkavállaló halálát jelenti.

A foglalkozási betegségek csoportjain túl ismeretesebb a foglalkozással összefüggő betegségek, amelyek számos előidéző tényezője közül egy a munkakörnyezet, vagyis a munkakörnyezet bizonyos elemei az érintetteknél növelik az adott megbetegedés kockázatát. E megbetegedések száma - mértékadó becslések szerint - a foglalkozási megbetegedésekénél két nagyságrenddel nagyobb.

A munkakiesés egy táppénzes napra vetített kára 100 ezer forint körül van. Ez is jelzi, hogy a hatékony munkavédelem a humánus szempontokon túlmenően mind az állam, mind a vállalkozások szempontjából hosszabb távon is hasznos befektetés.

1.3. A modern munkavédelem nem korlátozódik a munkahelyi balesetek és egészségkárosodások megelőzésére. Helye és szerepe van már a munkaeszközök és munkahelyek megtervezésénél, kialakításánál. Másfelől kiterjed általánosságban a dolgozó ember jó közérzetére: életünk jelentős részét munkahelyen töltjük, ezért a munkavégzéssel összefüggő testi és lelki közérzet alapvető jelentőségű.

A modern munkavédelem a munkakörnyezet humanizálását és az emberi tényezők messzemenő figyelembevételét igényli. Ez a felfogás összhangban van a munkáltató és az állam gazdasági érdekeivel, a munkavállaló és családja érdekeivel, végső soron az egész társadalom érdekeivel.

A modern munkavédelem szempontjából meghatározó jelentőségű az egészségügyi és környezetvédelmi miniszterek 1999. évi londoni konferenciája, amelynek ajánlásait Magyarország is elfogadta. Ezen áttekintették a környezet, a munkaegészségügy és a munkabiztonság területén alkalmazott gyakorlatot, és nemzeti szinten olyan mechanizmusok és feltételek kialakítását javasolták, amelyek képesek folyamatosan elősegíteni az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtését a nemzetgazdaság egyes szereplőinek aktív közreműködésével, felhasználva a multidiszciplinaritás, illetve a környezeti kóroki tényezők minimalizálásának elvét is.

A modern munkavédelem a következő területeket fogja át:

a) *A munkahelyek kialakítása és állapota, ideértve a munkahelyi higiéné követelményeit is.* A munkahely nemcsak a munkavégzés színtere, hanem élettér is, amelynek minősége egész életminőségünk meghatározó eleme.

b) *Munkaeszközök.* Gépek, szerszámok, műszaki berendezések, minden eszköz, amelyet a munkavégzés során használnak.

c) *Veszélyes anyagok és készítmények.* Több tízezerre tehető azoknak a vegyi anyagoknak a száma, amelyeket különféle technológiákban használnak. Ezek az anyagok sokszor már egészen kicsiny mennyiségben is a legkülönbébb veszélyekkel és ártalmakkal fenyegetnek, a maró vagy mérgező hatástól egészen az alattomos rákkeltő vagy magzatkárosító hatásokig.

d) *A munkaszervezés és a munkaidő.* A dolgozó a munkavégzés során sokféle testi és lelki igénybevételnek van kitéve. A munkaidő átgondolt szabályozása, a veszélyek és ártalmak között eltöltött idő megfelelő korlátozása a közvetlen terhelés csökkentésével fokozza a biztonságot, segíti az egészség megőrzését. A munkaszervezés általánosabb munkavédelmi szerepének jelentőségét az utóbbi évtizedekben ismerték fel. A pszichoszociális tényezők hatása, a rossz munkahelyi közérzet ugyanúgy egészségkárosodáshoz vezethet, mint a közvetlen veszélyek.

e) *Kiemelt csoportok védelme.* Munkát terhes és szoptató anyák, valamint fiatalok is végeznek, sőt a munkáltatók egyre nagyobb számban alkalmaznak "megváltozott munkaképességűeket". E csoportokat nem kirekeszteni kell a munka világából, hanem sajátos körülményeiket, toleranciájukat és képességeiket kell messzemenően figyelembe venni.

f) *A munkavédelmi szervezet.* A munkáltató érdeke, hogy megfelelő képesítéssel és ismeretekkel rendelkező munkavédelmi szakembereket foglalkoztasson. Ennél még fontosabb azonban, hogy a munkavédelem ne elkülönült feladatként jelentkezzen, hanem a biztonság és egészség védelme, a jó testi-lelki közérzet biztosítása szervesen beépüljön a munkáltató egész belső szervezési, irányítási rendszerébe.

## 2. A munkavédelem helyzete Magyarországon

### 2.1. A gazdasági és társadalmi közeg

a) Magyarországon az 1990-es politikai és gazdasági rendszerváltozás előtt 15-17 ezer, döntően állami munkáltató foglalkoztatott mintegy 4,5 millió munkavállalót. A végbement változások következtében 1998-ban közel 800 ezer volt a vállalkozások száma.

Közel egymillió munkáltató van hazánkban, de ebből csak mintegy hatezren foglalkoztatnak ötvennél több munkavállalót és 25 ezren 10 főnél többet. A munkáltatók száma tehát majdnem két nagyságrenddel növekedett, ezzel egy időben a munkahelyek mérete és létszáma meredeken csökkent.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a munkavédelmi jogi szabályozás Magyarországon a szervezett munkavégzés keretében foglalkoztatottakra vonatkozik, holott a nem szervezett munkavégzés keretében dolgozók munkahelyi egészségének és biztonságának védelme, egészségének és munkavégző képességének megőrzése ugyanilyen fontos. Ez a populáció (egyéni vállalkozók, családtagok) jelentős létszámot képvisel. E csoportban is kiemelendők - a tennivalók fontosságát és sürgősségét tekintve - a mezőgazdasági kistermelők, családi gazdaságok és őstermelők.

b) Az állami szerepvállalás megváltozott: a tulajdonosi funkció helyett a gazdasági szervező, illetve közhatalmi funkció került előtérbe. Többéves jogalkotási folyamat és érdekegyeztetés után a munkavédelem jogi szabályozását új alapokra helyezte a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény, és fokozatosan megvalósul a hazai jogszabályoknak, előírásoknak az Európai Unió követelményeivel való összehangolása.

A munkavédelmi szabályozás a munkabiztonsági és munka-egészségügyi szakmai területet egyaránt átfogja. A munkával kapcsolatos egészségügyi követelmények meghatározása, valamint az egészséget nem veszélyeztető munkavégzés és munkakörülmények biztosításában való közreműködés a munkaegészségügy hatáskörébe tartozik. Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény szerint a munkaegészségügy a munkahigiéné és a foglalkozás-egészségügy két szakterületét foglalja magában.

A munkavédelemben a legátfogóbb jellegű szolgáltató tevékenységet a foglalkozás-egészségügyi szolgálat nyújtja, mivel a munkavédelmi törvény szerint a szolgáltatás biztosítása valamennyi szervezett munkavégzésben foglalkoztatott számára kötelező. 1998 végére a szervezett munkavégzésben dolgozók 94%-a részére volt biztosított a foglalkozás-egészségügyi szolgáltatás.

c) A munkáltatókra és a munkavállalókra ugyanakkor súlyos gazdasági terhek nehezednek a tőkehiány, a munkanélküliség fenyegetése, a kényszerűen magas társadalombiztosítási és adóterhek miatt. Vonzó a feketegazdaság, ahol a munkavédelmi garanciák még kevésbé érvényesülhetnek. Fennáll a veszély, hogy a munkavállalók nem egészséges és biztonságos munkakörülményeket, hanem elsősorban magasabb béreket akarnak; munkáltatók és munkavállalók között rossz érdekközösség alakulhat ki, amely a munkavédelmet a gazdaságosság kerékkötőjének tekinti.

## 2.2. A munkavégzés tárgyi tényezőinek állapota

### 2.2.1. A munkaeszközök biztonsági állapota

Az Országos Munkabiztonsági és Munkaügyi Főfelügyelőség (OMMF) 1996-ban reprezentatív, minden szektorra kiterjedő országos felmérésében több mint 280 ezer munkaeszköz biztonsági állapotát vizsgálta meg. A felmérés alapján a következőket lehetett megállapítani:

a) A munkaeszközök életkora 1996-ban átlagosan 12,1 év volt, és a tapasztalatok szerint ez az adat azóta sem változott lényegesen. A tökeszegény vállalkozások a volt szocialista nagyipar gépeit használják tovább, de nagy számban megtalálhatók külföldről behozott használt gépek is, amelyek életkora meghaladja az országos átlagot.

b) A munkaeszközök 48%-a hazai gyártású. Ezek életkora 3,5 évvel haladta meg az importból származókat.

c) A munkaeszközök 30%-a minősült jogszabály vagy más előírás alapján veszélyesnek. A munkáltatók körében nagyfokú tájékozatlanság volt tapasztalható a munkaeszközök, technológiák veszélyességi besorolásával kapcsolatosan.

d) Az időszakos biztonságtechnikai vizsgálatra kötelezett munkaeszközök 25%-ánál nem végeztették el az ellenőrzést. Az elvégzett vizsgálatok jelentős része formális volt. A karbantartásnál a fő cél a termelőképesség megőrzése, a biztonság nem elsődleges szempont.

e) A munkaeszközök biztonsági állapota 14%-ban nem volt megfelelő, és 8%-ukat találta a vizsgálat kifejezetten veszélyesnek a biztonsági berendezés hiánya, meghibásodása, kiiktatása vagy egyéb ok miatt.

Megjegyzendő eltérő tapasztalatként, hogy a bányafelügyelet ellenőrzései a szilárd ásványbányászat területén visszajelzik ugyan a munkaeszközök nagy részének korszerűtlenségét, ám műszaki, biztonsági állapotuk és munkavédelmi megfelelőségük a rendszeresen végzett karbantartás mellett még kielégíti a

vonatkozó követelményeket. A kőolaj- és földgázbányászat, illetve távvezetési szállítás, valamint a gázelosztás területén korszerű munkaeszközöket alkalmaznak.

#### 2.2.2. A munkavállalók megoszlása foglalkozás-egészségi osztályok alapján

A munkavégzésből eredő megterheléssel és a munkakörnyezetben jelen lévő kóroki tényezőkkel összefüggő kockázatok alapján a különböző ágazatok, illetve tevékenységek helyzete eltérő. (A legkedvezőtlenebb az "A" osztályba tartozók helyzete, ide tartozik pl. a bányászat és a kohászat.)

A munkavállalók megoszlása a foglalkozás-egészségi osztályba történő besorolásuk szerint 1998 végén (hasonlóan az előző évhez) a következő volt:

| Foglalkozás-egészségi osztály |     |
|-------------------------------|-----|
| A osztály                     | 5%  |
| B osztály                     | 26% |
| C osztály                     | 37% |
| D osztály                     | 32% |

#### 2.3. Személyi tényezők

a) A magyar lakosság egészségi állapota közismerten válságos. A 45-65 életév közötti férfi lakosság halálozási aránya Európában az első helyen álló FÁK országokat követi. A daganatos halálozás esetében a WHO felé jelentő 40 ország közül Magyarország halálozási mutatója a legrosszabb a világon, beleértve a harmadik világ megbízható statisztikai adatokkal rendelkező országait is. A 30 éves életkorban még várható élettartam mindössze 36,7 év. A dolgozó emberre egyrészt a munkavégzésből eredő fizikai, pszichés és mentális megterhelések, másrészt a munkakörnyezetből származó különböző kóroki (kockázati) tényezők (fizikai, kémiai, biológiai, ergonómiai, pszichoszociális) hatnak.

A munkáltatók és a munkavállalók értékrendjében az egészség és biztonság sokszor háttérbe szorul. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 1991-1992-ben Magyarországon járt szakértő bizottsága ezt a mai napig is lényegében érvényesnek tekinthető módon fogalmazta meg a jelentésében: "az általános biztonságtudat az országban nem eléggé fejlett. A nyugat-európai lakossággal összehasonlítva, a biztonság... a munka világában... nem szerepel előkelő helyen... A nyugat-európai országokban a dolgozók biztonsággal és egészséggel kapcsolatos tájékozottsága és érdeklődése folyamatosan fejlődött és ma előkelő helyen áll, a magyar dolgozók között viszont az ilyen fejlődésnek a csíráit sem sikerült felfedezni. Ma Nyugat-Európában... senkinek, még a munkáltatónak sem jut eszébe, hogy nyíltan megkérdőjelezze az átfogó munkavédelmi intézkedések szükségességét. A jelenlegi magyarországi helyzetben viszont a munkáltatótól egyelőre igen távol áll az ilyen attitűd."

b) A fentieket lehet elmondani a munkavállalók jelentős részéről is. A dolgozó napjainkban nem a lehető legegészségesebb és legbiztonságosabb munkakörülményekért küzd, hanem a lehető legmagasabb bérért. Magyarországon nem került még sor olyan munkavállalói megmozdulásra, amely kifejezetten az egészségtelen vagy veszélyes munkakörülmények felszámolását követelte volna.

c) Emellett mind a munkáltatók, mind a munkavállalók munkavédelmi ismeretei hiányosak. A munkavédelem mint szempont lényegében még nem épült be szervesen sem a gazdálkodó szervezetek irányításába, sem az oktatásba.

#### 2.4. A munkabalesetek alakulása

a) A munkabaleseti adatok alakulása az elmúlt évtizedben látszólag kedvező volt. Az 1980-as évek közepétől a bejelentett munkabalesetek abszolút száma évről évre egyenletesen csökkent. Míg 1989-ben több mint 80 ezer dolgozó szenvedett balesetet, 1998-ban csak 28 688. A csökkenésben közrejátszott a veszélyes nehézipari ágazatokban folyó tevékenység visszaszorulása, a munkanélküliség megjelenése, tehát a foglalkoztatottak és a munkahelyek számának csökkenése, valamint sok munkahelyen a termelés intenzitásának visszaesése. Az utóbbi évek adatai (az OMMF által felügyelt munkáltatóknál) a következők:

| Év   | Munkabaleset | 1000 foglalkoztatottra vonatkozó gyakoriság | Foglalkoztatottak száma |
|------|--------------|---------------------------------------------|-------------------------|
| 1992 | 45 230       | 12,27                                       | 3 686 300               |
| 1993 | 40 314       | 11,79                                       | 3 418 800               |
| 1994 | 35 919       | 10,81                                       | 3 323 200               |
| 1995 | 33 471       | 10,36                                       | 3 231 000               |

|      |        |      |           |
|------|--------|------|-----------|
| 1996 | 30 910 | 9,68 | 3 132 000 |
| 1997 | 28 896 | 9,04 | 3 196 000 |
| 1998 | 28 688 | 8,75 | 3 276 800 |

Ugyanakkor az ellenőrzések tapasztalata szerint a munkahelyek biztonsági állapota romlott. Az 1998. évben először megállt a munkabalesetek számának több mint egy évtizede tartó egyenletes csökkenése. Ez jelzi, hogy a gazdaság élénkülésével a munkahelyi veszélyek és ártalmak fenyegetése fokozottan fog jelentkezni. Az 1000 főre jutó munkabalesetek száma kevésbé változott.

b) A halálos munkabalesetek száma másként alakult: miközben az abszolút szám csökkent, kivéve az 1998. évet, a 100 ezer foglalkoztatottra vetített számadat 1991 óta nagyjából állandó.

c) A balesetek számadatait csak fenntartásokkal tekinthetjük a munkavédelmi helyzet értékmérőjének. 1995-ben az OMMF országos céllenőrzés során vizsgálta meg, hogy a munkáltatók bejelentik-e a munkabaleseteket. Azóta is igaz az akkori megállapítás, hogy a balesetek legalább 25%-át nem jelentik be, tehát a munkabalesetek számának látszólagos csökkenése összefügg a bejelentési feyelem lazulásával is. Az eltitkolás egyik oka a nagy súllyal jelen levő feketegazdaság, az ott bekövetkező balesetekről azonban - egy-egy halálos vagy súlyos balesetet kivéve - még becsült adatok sem állnak rendelkezésre. A munkavállalót nem foglalkoztató egyszemélyes vállalkozásokra jelenleg nem terjed ki a munkavédelmi szabályok hatálya, ezért az őket érő munkabalesetekről egyáltalán nincs információ. A bányafelügyelet ellenőrizte területre nem jellemző a munkabalesetek eltitkolása vagy a bejelentési kötelezettség elmulasztása.

#### 2.5. A foglalkozási megbetegedések és a fokozott expozíciós esetek alakulása

A foglalkozási megbetegedések és a fokozott expozíciós esetek alakulása a munkahelyek egészségkárosító hatásának egyik jellemzője lehet.

A bejelentett, 10 000 alkalmazottra jutó foglalkozási betegségek számának alakulása a következő:

| Év   | Betegségszám | 10 000 alkalmazottra jutó betegség | Alkalmazottak száma |
|------|--------------|------------------------------------|---------------------|
| 1996 | 719          | 3,0                                | 2 365 000           |
| 1997 | 709          | 2,9                                | 2 402 000           |
| 1998 | 691          | 3,0                                | 2 351 000           |

A 10 000 alkalmazottra jutó bejelentett megbetegedések megoszlása a legfontosabb ipari ágazatok szerint:

| Ipari ágazat         | 1996 | 1997 | 1998 |
|----------------------|------|------|------|
| Bányászat            | 28,8 | 35,8 | 57,4 |
| Élelmiszeripar       | 6,0  | 4,2  | 4,8  |
| Könnnyűipar          | 1,9  | 1,5  | 1,7  |
| Vegyipar             | 4,6  | 5,7  | 7,9  |
| Építőanyag-ipar      | 6,7  | 7,0  | 8,6  |
| Feldolgozó ipar      | 7,3  | 8,1  | 12,0 |
| Gépipar              | 11,2 | 10,5 | 5,1  |
| Villamosenergia-ipar | 4,6  | 6,8  | 7,1  |

Ezek a számok az Európai Unió tagországaiban regisztrált gyakoriságokhoz nem hasonlíthatóak, ugyanis azokban - az 1996 óta hasonló foglalkozásibetegség-lista ellenére is - más a betegségek definíciója, más a bejelentések kivizsgálásának és elfogadásának rendje, és eltérőek a társadalombiztosítási következmények (kártalanítás) is.

A nálunk gyakran bejelentett foglalkozási betegségek közül az EU tagországokban is első helyen áll a zaj okozta halláskárosodás, ezt követik a foglalkozási fertőző, majd a bőrbetegségek; hazánkban viszont ritka a foglalkozási asztma és az ergonómiai tényezőkre visszavezethető mozgásszervi megbetegedések bejelentése. Ennek valószínű oka az, hogy Magyarországon egyik betegség(csoport) sem kártalanítandó.

A foglalkozási megbetegedések egy részének hatékony megelőzési lehetősége a fokozott expozíció vizsgálata. A fokozott expozíció még nem betegség, csak annak lehetőségét jelzi. Amennyiben ebben a szakaszban munkáltatói intézkedés történik, foglalkozási megbetegedés nem alakulhat ki. A fokozott

expozíciós esetek bejelentési kötelezettségét 1981-ben a világon először Magyarországon írta elő jogszabály.

A bejelentett, 10 000 alkalmazottra jutó fokozott expozíciós esetek számának alakulása a következő:

| Év   | Esetszám | 10 000 alkalmazottra jutó eset | Alkalmazottak száma |
|------|----------|--------------------------------|---------------------|
| 1996 | 958      | 4,0                            | 2 365 000           |
| 1997 | 1161     | 4,8                            | 2 402 000           |
| 1998 | 1156     | 4,9                            | 2 351 000           |

Ez az adatsor az Európai Unió tagországaiban lévő helyzethez nem viszonyítható, ugyanis hasonló bejelentési rendszert a 98/24/EU irányelv csak 2002-re irányoz elő.

#### 2.6. A munkavédelem szabályrendszere

a) A munkavédelem szabály- és intézményrendszerét alapvetően a Magyar Köztársaság Alkotmánya és a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény határozza meg. Emellett kiemelt jelentősége van az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek, az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálatról szóló 1991. évi XI. törvénynek és a bányászatról szóló 1993. évi XLVIII. törvénynek. Az állam szerepénél és feladatainál fogva meghatározó jelentőségű. Az állami irányítás kettős: egyrészt a nemzetgazdaság egészére kiterjedő funkcionális, másrészt meghatározott körben egy-egy ágazatra vagy tevékenységre vonatkozó ágazati irányítás.

b) A munkavédelmi jogszabályrendszer alapvetően, tartalmilag összhangban van az Európai Unió szabályrendszerével. A jogharmonizáció ütemesen halad, és a teljes jogharmonizáció 2002-ig megvalósul.

c) Magyarország néhány kivétellel ratifikálta a munkavédelemmel összefüggő legtöbb fontos nemzetközi munkaügyi egyezményt.

#### 2.7. A munkavédelem állami intézményrendszere

a) A munkavédelemről szóló törvény alapján az állami feladatok végrehajtásáért felelős az Országgyűlés és a Kormány, a szociális és családügyi miniszter és a felügyelete alatt működő OMMF, az egészségügyi miniszter és a felügyelete alatt működő Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ), a gazdasági miniszter és a felügyelete alatt működő Magyar Bányászati Hivatal (MBH). A munkabiztonság területén jelentős szerepe van a gazdasági miniszter felügyelete alatt működő Műszaki Biztonsági Főfelügyeletnek. A fegyveres erőkre és rendvédelmi szervekre vonatkozóan az irányító jogkört gyakorló miniszter látja el a munkavédelmi hatósági felügyeleti tevékenységet.

b) A jogi szabályozás a klasszikus munkavédelem két fő pillérét, a munkabiztonságot és a munkaegészségügyet egységben kezeli. A munkavédelmet irányító és ellenőrző hatóságok viszont megosztottak. A hatósági ellenőrzés az ÁNTSZ, az OMMF és az MBH keretében, egymástól különálló, három miniszter irányítása alatt működő szervezetekre épül. A hatóságoknak annak függvényében, hogy munka-egészségügyi vagy munkabiztonsági előírások tartoznak a hatáskörükbe, szükségképpen eltérőek a prioritásai, ellenőrzési céljai, munkamódszerei.

#### 2.8. A munkavédelmi érdekegyeztetés, érdekképviselés

A munkavédelmi érdekegyeztetés és érdekképviselés intézményrendszere a munkavédelemről szóló törvény hatálybalépése óta mind országos, mind munkahelyi szinten funkcionál. Országos szinten funkcionál a munkavédelmi törvény által létrehozott, széles körű jogokkal felruházott, tripartit összetételű Munkavédelmi Bizottság, amely saját ügyrend szerint működik. Önálló működési forrásait jogszabály jelenleg nem biztosítja. Működésében az utóbbi időben zavarok voltak tapasztalhatóak, néhány jogszabály - részben a felgyorsult jogharmonizációs folyamat miatt is - a Bizottság megkerülésével került kihirdetésre.

Helyi szinten a munkavállalóknak 1994-től kezdve törvény erejénél fogva lehetőségük van munkavédelmi képviselő választására. Ez az intézmény folyamatosan bővült, különösen azokon a munkahelyeken, ahol a szakszervezetek is felkeltették az igényt a munkavédelmi érdek-képviselés intézményesítésére. A képviselők megfelelő tevékenységi lehetőségét és védelmét jogszabályok biztosítják.

### 3. Stratégiai alapelvek

A Program stratégiája egyenrangú, egymással összefüggő alapelvek érvényesítésével valósítható meg, amelyek a következők:

#### 3.1. A fenntartható fejlődés

A modernizáció, a teljesítmények, a termelési és szolgáltatási eredmények fokozása, a fejlődés csak fenntartható módon történhet. A gazdasági fejlődésnek nem szabad olyan módon és mértékben elhasználnia az emberi erőforrásokat, hogy a későbbiekben azok hiánya váljék a fejlődés gátjává. Ezért a munkahelyi biztonság és egészség védelmére, a munkahelyi kockázatok minimalizálására irányuló intézkedések az emberi erőforrások védelmeként a fenntartható fejlődés stratégiai elemei.

#### 3.2. Az elővigyázatosság elve

Az emberi munkatevékenységek bővülésével, az újabb és bonyolultabb termelési rendszerek, technológiák alkalmazásával növekednek és sokasodnak az ezekből eredő kockázatok. A kockázat csökkentése érdekében minden olyan esetben, ahol nem zárható ki a súlyos vagy visszafordíthatatlan egészségkárosodás, az elővigyázatosság elvét kell alkalmazni: bizonytalanság esetén a lehető legkedvezőtlenebb kimenetellel, a legnagyobb elképzelhető kockázattal kell számolni, és annak elhárítására vagy kezelésére felkészülni. Jellemző példa a veszélyes vegyi anyagokkal, a biológiailag aktív készítményekkel, a nukleáris technológiákkal kapcsolatos kockázat.

#### 3.3. A megelőzés elve

A fenntartható fejlődés, a kockázatok társadalmilag elfogadható szintre csökkentése feltételezi a megelőzés mint alapelv érvényesítését: a munkavédelmi tevékenységnek minden téren és minden szinten elsősorban a káros hatások kellő időben történő megelőzésére kell irányulnia, nem pedig utólagos kezelésükre, mert csak így óvható meg az ember élete, biztonsága, egészsége. Ugyanakkor a munkavédelemnek segítenie kell a technológiai fejlődést, az ember- és környezetbarát termékek elterjesztését is.

#### 3.4. Partneri viszony

A korszerű munkavédelem kialakítása és megvalósítása során partneri viszonyt kell kialakítani az abban érdekelt szereplőkkel: minden résztvevőnek meg kell teremtenie a másik fél számára szükséges feltételeket annak érdekében, hogy az teljesíthesse együttműködési kötelezettségét. Ennek a partneri viszonyt - a felelősségek pontos elhatárolása mellett - ki kell terjednie az állami, közigazgatási szervek, a munkáltatók és a munkavállalók érdekképviselői szervei, a munkahelyi biztonsághoz és egészségvédelemhez kapcsolódó, a munka világát érintő rokon területek (tűzvédelem, környezetvédelem, műszaki biztonság, közegészségügy, társadalombiztosítás, szabványosítás, termékbiztonság, fogyasztóvédelem stb.) közötti hatékony és folyamatos együttműködésre.

### 4. Stratégiai fő irányok

4.1. A munkavédelem stratégiai céljaként gondoskodni kell arról, hogy a munkavégzés rövid és hosszú távú kockázatait ne haladják meg a társadalmilag elfogadható mértéket. Ehhez az állami irányítás eszközrendszerével elő kell segíteni a biztonságos és egészséges munkavégzés feltételeinek megteremtését.

#### 4.2. A stratégiai cél eléréséhez szükséges

- a meglevő kedvezőtlen munkakörülmények felszámolása, illetve hatásának mérséklése;
- a kedvezőtlen munkakörülmények újratermelődésének megakadályozása;
- a műszaki, gazdasági, társadalmi változásokkal a munka világában megjelenő új veszélyek, ártalmak feltárása és megelőzése.

#### 4.3. Fontos nemzetgazdasági érdekek

- a munkabalesetek számának és súlyosságának csökkenése;
- a munkavégzésből és a munkakörnyezetből eredő vagy azokkal összefüggésbe hozható egészségkárosodások számának és súlyosságának csökkenése;
- a fizikai és pszichoszociális értelemben is jó közérzetet biztosító munkakörnyezet kialakítása.

### 5. A célok megvalósítását szolgáló feladatok

5.1. A munkáltatóknak gazdaságilag közvetlenebb módon érdekeltté kell válniuk a munkavédelemben. Ennek érdekében:

a) el kell különíteni a munkahelyi egészségkárosodások és balesetek biztosítási ágát;

b) az elkülönített ágon belül differenciált járulékrendszert kell kialakítani, amelyben megfelelő veszélyességi (kockázati) besorolás alapján a befizetések arányosak a munkavégzés kockázataival, és függenek a bekövetkezett munkabalesetek és foglalkozási megbetegedések alakulásától.

5.2. Az elkülönített biztosítási ág kialakítása és működésének megindulása után

a) a munkavédelmi követelményeket és a biztosítási ágot megfelelő differenciálással ki kell terjeszteni az egyszemélyes vállalkozásokra is;

b) a foglalkozási betegségek kártalanítási rendszerét meg kell változtatni. Jelenleg a bejelentendő foglalkozási betegségeknek mintegy harmada tartozik a baleseti ellátásra jogot adó betegségek csoportjába. Ez indokolatlan diszkriminációt eredményez a foglalkozási betegségek között (a nem kártalanítandók bejelentése gyakran emiatt is marad el), és szakmai szempontból nem indokolható.

5.3. Meg kell valósítani a munkavédelem területén

a) a teljes és folyamatos jogharmonizációt az Európai Unióval,

b) az összhangot a nemzetközi egyezmények és a hazai előírások között,

c) a hazai jogalkotás munkavédelmen belüli, illetve a munkavédelem és a rokon területek belső összhangját,

d) a joganyag ötvenkénti felülvizsgálatát és indokolt korrekcióját.

5.4. A munkavállalók egészségének és biztonságának védelme érdekében hosszabb távon

a) a foglalkozás-egészségügyi szolgálatok munkájának multidiszciplináris jellegét fokozni, szakmai színvonalát emelni kell; ehhez elsődleges fontosságú a hatásos minőségbiztosítási rendszer kialakítása, a megfelelő színvonalú képzés és átképzés;

b) ki kell alakítani a foglalkozás-egészségügyi szolgálatok és a háziorvosok együttműködésének hatékony rendszerét a munkával összefüggő egészségkárosodások feltárása érdekében, és figyelemmel kell kísérni a foglalkozási betegségben szenvedő vagy fokozott expozíciónak kitett dolgozók további sorsát;

c) mind az állami munkavédelmi ellenőrző tevékenységnek, mind a foglalkozás-egészségügyi szolgálatok munkájának elsősorban az akkreditált laboratóriumokra kell támaszkodnia;

d) a megelőzés hatékonyabbá tétele, a kockázatkezelés felgyorsítása érdekében ki kell alakítani a munkavégzéssel és a munkakörnyezettel kapcsolatos veszélyek, kockázatok országos nyilvántartását;

e) a munkabiztonsági és munka-egészségügyi kutatások intézményi kapacitását meg kell erősíteni;

f) figyelembe véve a hazai munkavédelmi helyzet sajátosságait, rendszeresen át kell tekinteni és meg kell határozni azokat a területeket, amelyeken a prioritások kijelölését követően epidemiológiai vizsgálatok szükségesek, és meg kell indítani a foglalkozási betegségek megelőzésére irányuló rövid és középtávú munkavédelmi kutatási programokat;

g) a munkavállalók megmaradt munkaképességének hasznosítása végett ki kell alakítani a foglalkozási rehabilitáció komplex és hatékony gyakorlatát. A megváltozott munkaképességű munkanélküliek további foglalkoztatásának elősegítése érdekében együttműködést kell létrehozni a foglalkozás-egészségügyi szolgálatok és a munkaügyi központok között.

5.5. Intézkedéseket kell tenni a munkavédelmi (munkabiztonsági és munka-egészségügyi) képzés rendszerének korszerűsítésére. Ennek keretében:

a) át kell tekinteni, hogy a munkavédelmi képzési követelmények hogyan érvényesülnek a felsőoktatás gyakorlatában, és annak alapján megtenni a szükséges intézkedéseket a munkavédelem kellő hangsúlyának biztosítása érdekében,

b) javítani kell a munka-egészségügyi szakemberek képzését, továbbképzését, fejleszteni kell az oktatás módszereit, ideértve a korszerű szakorvosképzést és ápolóképzést, a munkahigiénikus képzést és a munka-egészségügyi felügyelők képzését is,

c) ki kell alakítani a munkavédelmi középfokú, illetve felsőfokú szakemberek iskolai jellegű képzési rendszerét, amely az általános, illetve a középiskola után lehetőséget ad szakirányú graduális végzettség megszerzésére, felülvizsgálva a munkavédelmi ismeretanyagát,

d) változatlanul meg kell hagyni a posztgraduális képzési lehetőségeket, megtisztítva azok profilját, felülvizsgálva a munkavédelmi ismeretanyagát,

e) ki kell alakítani annak lehetőségét, hogy a középfokú végzettséggel és kiemelkedő szakmai tapasztalattal rendelkezők megfelelő követelmények teljesítése esetén felsőfokú szakirányú végzettséget szerezhessenek,

f) támogatni kell a munkavédelmi és a foglalkozás-egészségügyi szakemberek továbbképzését.

5.6. Annak érdekében, hogy a munkavégzés rövid és hosszú távú kockázata ne haladják meg a társadalmilag elfogadható mértéket:

a) Csökkenteni kell a veszélyes anyagok és készítmények (ideértve a növényvédő szereket is) gyártásával, szállításával, kezelésével, megsemmisítésével járó veszélyeket, elsősorban az információ, az ellenőrzés és ügyvitel (bejelentés, nyilvántartás, veszélyesanyag-kataszter stb.), valamint a kockázatértékelés segítségével.

b) Fokozni kell az elsődleges megelőző tevékenységet, a munkahelyi expozíció csökkentését elsősorban a humán rákkeltők (beleértve az azbesztet és a vinilklorid-monomert), az allergének és a zaj esetében.

c) A foglalkozási betegségek bejelentésével kapcsolatban biztosítani kell az új megbetegedésfajták (optimálistól eltérő igénybevétel, fokozott pszichés terhelés, hát- és deréktáji megbetegedések stb.) bejelentését, kivizsgálását és a megfelelő intézkedések megtételét.

d) A nem fertőző betegségek epidemiológiai nyilvántartása során egyes foglalkozással összefüggő (mindenekelőtt légzőszervi, mozgásszervi, keringési és neuropszichiátriai) betegségek nyilvántartásának a megelőzés érdekében prioritást kell biztosítani.

e) Javítani kell a biztonságot az építkezési, szerelőipari, karbantartási munkahelyeken, különösen műszaki intézkedéssel, oktatással-képzéssel, munkaszervezéssel, az ellenőrzés fokozásával, tanácsadással, felvilágosító akciók szervezésével.

f) Fokozni kell a gázmérgezések és a levegőt kiszorító gázok okozta halálos balesetek elleni megelőző tevékenységet.

g) A kisvállalkozások, egyéni vállalkozások, a mezőgazdasági önálló foglalkozás sajátos kockázatait csökkenteni kell:

- képzéssel és oktatással,
- médiaprogramokkal,
- tanácsadói hálózat működtetésével,
- ágazati egészségmegőrző programok kidolgozásával és végrehajtásával.

5.7. Át kell tekinteni a munkahelyi egészséggel és biztonsággal kapcsolatos pótlékok létjogosultságát, és - az érintett munkavállalók jogséremlé nélkül - következetesen érvényesíteni kell azt az elvet, hogy az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés követelményeinek teljesítése helyett a munkáltató nem adhat pénzbeli vagy egyéb megváltást.

5.8. A Program gyakorlati megvalósításához szükséges

a) a munkavédelem állami tájékoztató rendszerének kialakítása - különös tekintettel a kis- és középvállalkozásokra -, amely gyors, érdemi, szakszerű és olcsó munkavédelmi információt tud adni a munkáltatóknak és a munkavállalóknak;

b) a munkáltatók közép- és felső vezetése részére a megelőzési szempontú komplex, multidiszciplináris munkavédelmi ismeretek biztosítása;

c) a munkavédelmi célú kutatások, fejlesztések állami erőforrásokkal történő támogatása;

d) a költségvetési tervezés során a munkavédelmi feladatok elkülönített megjelenítése a minisztériumok és országos hatáskörű szervek elemi költségvetésében.

5.9. Az állami ellenőrzés szintjének emelése és hatékonyságának javítása érdekében bővíteni kell a munkavédelmi - mind a munkabiztonsági, mind a munka-egészségügyi - ellenőrzési kapacitást, meg kell teremteni a korszerű hatósági ellenőrzéshez szükséges tárgyi feltételeket, ki kell alakítani a munkakörülmények, kockázatok megismerésére és nyomon követésére alkalmas hatósági információs rendszert, valamint javítani kell az ellenőrzést végzők szakmai képzését, továbbképzését és szervezeti együttműködését.

5.10. A Programból adódó teendők finanszírozásába az állami költségvetés mellett be kell vonni

- a) a munkaerő-piaci, valamint az egészség- és nyugdíjbiztosítási alapok meghatározandó részét,
- b) a nemzetközi támogatási forrásokat,
- c) egyéb hazai céltámogatásokat és pályázat útján elérhető forrásokat,
- d) civil támogatásokat.

5.11. Elő kell segíteni a munkavédelmi képviselők választását, biztosítva képzésüket, folyamatos tájékoztatásukat és munkajogi védelmüket. Meg kell vizsgálni, hogy szakmai indokok alátámasztják-e az 50 főnél többet foglalkoztató munkáltatónál a munkavédelmi képviselő(k) választásának kötelezővé tételét.